

## ПІДХОДИ ДО ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКИХ НАРАТИВІВ І ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЩОДО УКРАЇНИ: АНАЛІЗ І МОЖЛИВІ КОНТРЗАХОДИ

**Авторка:**

**Інна Павлюк**

*Поширення пропаганди та дезінформації продовжує залишатися частиною російської стратегії ведення війни. Кремль не збирається збавляти оберти своїх інформаційних операцій, нарощуючи інфраструктуру розповсюдження фейкових відомостей по всьому світу. Як авторитарній державі Росії складно застосовувати інструменти «м'якого впливу» в їх класичному розумінні. Тим не менше, завдяки достатнім матеріальним ресурсам та апеляції до історичних зв'язків їй вдається розгортати та підтримувати канали медійного, академічного та військово-політичного поширення проросійських наративів. У даний час вони відзначаються більшою потужністю та стійкістю в країнах Глобального Півдня, особливо африканських та латиноамериканських державах. Однак і на Заході Кремль не припинив застосування власних ПІСО, хоча до публіки їх доносять переважно під прикриттям сайтів-клонів, проплачених політиків або мереж ЗМІ, створених під певну подію (н.п. вибори).*

*Специфіка російського стилю поширення власних наративів базується на підході «поток брехні». Москва продовжує його дотримуватися і в даний період, з метою сформуванню негативний імідж України як держави, яка не відбулася. Для підтримки цього стрижневого наративу створюється та апробується низка інших фейкових тез, які інколи суперечать одна одній. Достатньо часто такі ідеї підлаштовуються під регіональні особливості аудиторії, а їхнє повторення відбувається впродовж тривалого часу. Так, до країн Глобального Півдня РФ доносить тезу, що «Україна – це маріонетка у руках Заходу, ресурси якої той прагне використати, щоб ослабити чи знищити Росію»; до європейських держав – тезу, що «Україна корумпована держава і продає зброю, надану Заходом, на чорному ринку». До подібної дезінформації додається й інша, яку намагаються побудувати на основі актуальних подій. Як наслідок, у першій половині 2024р. ми спостерігали дискредитацію легітимності В.Зеленського, ефективності Саміту Миру, звинувачення України у терактах чи навіть воєнних злочинах.*

*Вочевидь, на тлі подальшого протистояння сторін Росія ще більше намагатиметься сплутати причинно-наслідковий характер війни та відвести від себе статус «винного». А на тлі продовження виборчих кампаній у світі РФ демонізуватиме політичні сили, які прагнуть підтримувати Україну – як партії війни. Широка мережа каналів російського впливу, можливості соціальних мереж та ШІ разом із достатньою матеріальною базою для ведення інформаційних операцій вимагатимуть від України пошуку асиметричних шляхів протистояння РФ.*

## Вступ

Російсько-українська війна, починаючи із конфлікту на Донбасі, продовжуючи повномасштабним вторгненням у лютому 2022р., залишається величезним полем інформаційної боротьби.

На початку повномасштабного вторгнення низка експертів та оглядачів підтримували думку, що Україна перемагає в інформаційному протистоянні. Заголовки з подібними тезами схвалювали впливові світові політики<sup>1</sup>. Особливою ефективністю відзначилися українські інформаційні кампанії, спрямовані до західних аудиторій. Лідерами низки держав Заходу були прийняті рішення про видворення російських дипломатів, заборону та блокування російських медіа. На початку березня 2022р. на території Європейського Союзу був заблокований сигнал RT і Sputnik<sup>2</sup>, подібних кроків вжили США. А Україні вдалося сформувати широку коаліцію держав-союзників.

Однак, навіть зазнавши поразки на європейському театрі інформаційної війни, Російська Федерація не відмовилася від використання пропаганди та дезінформації. Більше того, вона наростила поширення власних наративів в інших куточках світу. Якщо раніше ключовою географією російського впливу були країни Заходу, то із 2022р. вона все активніше діє у просторі Глобального Півдня. Так, за даними Африканського центру стратегічних досліджень, Росія продовжує бути основним постачальником дезінформації в Африці. Держава була донором 80 зафіксованих пропагандистських кампаній, які торкнулися більш ніж 22 країн та охопили багатомільйонну аудиторію користувачів. У 2023р. російська пропаганда становила близько 40% від всіх інших подібних кампаній на континенті<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Demus A., Holynska Kh., Marcinek Kh. The Nightingale Versus the Bear: What persuasion research reveals about Ukraine's and Russia's Messaging on the War. *RAND*. 2023. 59p.

Taranenko A. Characteristics of Russian propaganda in Latin America with regard to Russian aggression against Ukraine: Case of Brazil. *EMPIRIO: Political Science, Political Science and International Relations*. №1. 2024. P. 55-62.

Undermining Ukraine: How Russia widened its global information war in 2023. *Atlantic Council*. URL:

<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/undermining-ukraine-how-russia-widened-its-global-information-war-in-2023/>

<sup>2</sup> Драпак М. Як протидіяти російським інформаційним впливам на українців у ЄС? URL:

<https://analytics.intsecurity.org/russia-information-influence-eu/>

<sup>3</sup> Mapping a surge of disinformation in Africa. *Africa Center for Strategic Studies*. URL: <https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/>

У 2023 році RT Arabic було одним із трьох найбільш популярних медіа у 6 країнах (Єгипті, Марокко, Саудівській Аравії, Йорданії, ОАЕ та Іраку)<sup>4</sup>. Крім того, дослідження показують, що кількість підписників сторінок RT-Arabic та Sputnik-Arabic в Telegram за перший рік повномасштабного вторгнення зросла у 2,2 рази та 1,6 разів відповідно. Так само повідомляється про збільшення взаємодії з контентом даних медіа<sup>5</sup>.

Потужним визнається вплив російських медіа у регіоні Латинської Америки. The Reuters Institute в Оксфордському Університеті нещодавно визначив, що RT en Español є більш успішною, ніж будь-яка інша служба RT включно із англійською, арабською, німецькою та французькою. Цей факт варто розглядати з урахуванням того, що арабська мережа також користується високою популярністю. Крім того RT en Español був одним із найбільш поширюваних доменів в Twitter(X) в дискусіях про російсько-українську війну іспанською мовою<sup>6</sup>.

Розпочавши повномасштабну війну, РФ залучилася підтримкою таких країн як Білорусь, Іран, КНДР. Тепер їхня медійна інфраструктура використовується для поширення проросійських наративів та виправдання власної участі у війні на боці РФ. Партнерські стосунки з Китаєм також відкривають для Росії додатковий майданчик впливу на країни Глобального Півдня. Так, представники білоруського та російського Союзів журналістів беруть участь у рамках медійної частини в ініціативі «Пояс і шлях», до якої залучені близько 70 країн і майже 90 творчих асоціацій<sup>7</sup>. Відомі деякі інші випадки створення подібних альянсів. Посилання на російські медіа або ж використання російської лексики часто можна знайти у китайських ЗМІ та соціальних мережах. Відтак, китайське медіа Global Times в одному зі своїх матеріалів за квітень 2024р. писало, що «багато спостерігачів пов'язують теракт у торговому центрі Crocus City Hall із гібридною війною в рамках російсько-українського конфлікту»<sup>8</sup>.

Перехід російсько-української війни до тривалої фази створює додаткові ризики на інформаційному фронті. Віддаленими у часі стають ключові воєнні злочини, що дедалі більше провокуватиме Росію до деконструкції причинно-наслідкових зв'язків російсько-української війни, подібно до того, як вона це робила до 2022р. із послідовністю виконання Мінських домовленостей.

<sup>4</sup> V.Konstantynova, Y.Chomogor. Russia's information influence on the Middle East and Africa in the context of Russian war against Ukraine. URL: <https://analytics.intsecurity.org/en/russian-influence-middle-east-africa/>

<sup>5</sup> Sleibi A. Wartime Opportunities: The Sway of Russian Disinformation on the MENA Region. *Mediterranean Yearbook. 2023: Strategic Sector. Culture&Society. 2023. P. 312-317*

<sup>6</sup> Taranenko A. Characteristics of Russian propaganda in Latin America with regard to Russian aggression against Ukraine: Case of Brazil. *EMPIRIO: Political Science. Political Science and International Relations. №1. 2024. P. 55-62.*

<sup>7</sup> Антиросийская пропаганда в Армении уже дала определенные плоды: Гукасян. *Sputnik Армения*. URL: <https://am.sputniknews.ru/20231121/antirossiyskaya-propaganda-v-armenii-uzhe-dala-opredelennye-plody-gukasyan-68919275.html>

<sup>8</sup> An Young. Chinese state social media echo Russian propaganda on concert hall attack. *Voice of America*. URL: <https://www.voanews.com/a/chinese-state-social-media-echo-russian-propaganda-on-concert-hall-attack/7554888.html>

А з урахуванням того, що увага світової спільноти до злочинів російської агресії зменшується, особливо на тлі інших резонансних подій, то відкриватиметься більше можливостей для ігнорування об'єктивної реальності та фактів, нехтування послідовністю подій, що відповідає російській стратегії «поток брехні». При цьому, коли війна на лінії фронту обмежена географічними рамками – війна інформаційна не знає меж та кордонів.

Дії Російської Федерації на інформаційному театрі війни є особливо небезпечними, адже спрямовані на ураження свідомості та переконань значних мас населення. Їхньою метою є не лише підрив Української державності як такої, а й нівеляція основоположних людських та демократичних цінностей; ідея перепису історії та загальновизнаних норм міжнародного права, що б дозволило легітимізувати війну та розширити межі російського імперіалізму.

У зв'язку з цим видається необхідним аналіз підходів до поширення російських наративів щодо України, а також можливих контрзаходів. Це особливо важливо, враховуючи факт тривалості протистояння та постійних трансформацій інформаційного середовища.

## Підходи до поширення російських наративів

У новій концепції зовнішньої політики 2023р. РФ відмовилася від застосування підходу «м'якої сили» у процесі міжнародної взаємодії, про який вона згадувала у документах 2013р. та 2016р<sup>9</sup>. Тож, аналізуючи канали поширення російських наративів, ми не включали весь спектр інструментів публічної дипломатії, як от культурна, спортивна чи гастрономічна – які найбільш чітко можна віднести до м'яких компонентів. Крім того, аналіз їхнього використання Росією як авторитарною державою вимагає глибшого осмислення. А от серед тих інструментів, які вдалося відслідкувати, можна виділити **медійні, академічні та політичні**.

Російська Федерація ґрунтовно й глибоко освоїла сферу **медійного впливу**. Починаючи з 2008 року вона зайнялася розвитком **власної мережі іноземного мовлення**, відомої сьогодні як Russia Today, а у 2014р. підсилила її, створивши канал Sputnik. І хоча станом на 2024р. все більш відомими є факти про їхній пропагандистський характер, не можна нехтувати впливом даних медіа у інформаційному просторі країн Глобального Півдня. Попри заборону Європейської Комісії, на території ЄС можна легко отримати доступ до сайтів російських державних видань, і не завжди для цього необхідно використовувати віртуальні приватні мережі

<sup>9</sup> Концепция внешней политики Российской Федерации . *МИД Российской Федерации*. URL: <https://www.mid.ru/ru/detail-material-page/1860586/>

(VPNs). А в Сербії RT навіть розпочала мовлення сербською наприкінці 2022р., що є доступним в інших країнах ЄС<sup>10</sup>.

Тим не менш, адаптуючись до умов санкцій й спостерігаючи додаткові рішення про блокування інших російських ресурсів<sup>11</sup>, РФ вдалася до **розгортання широкої мережі сайтів-підробок провідних західних та українських медіа**. Експерти Відділу стратегічних комунікацій та інформаційного аналізу ЄСЗС разом із декількома приватними ініціативами у сфері медіа змогли виявити, що починаючи із літа 2022р. проводилася інформаційна кампанія зі створення фейкових сайтів відомих національних видань та поширення російської пропаганди від їх імені через перехресні посилання у соціальних мережах. Таким чином було відстежено дев'ять випадків копіювання німецьких видань, серед яких Der Spiegel, T-Online, Bild, Neues Deutschland. Також були виявлені клони британських медіа, зокрема The Guardian; французьких Le Mond, Le Parisien, Le Figaro та 20 Minutes; мереж Reuters (США); Delfi (країни Балтії)<sup>12</sup>.

А з середини 2023 в американському інформаційному просторі відстежується поява низки **веб-сайтів, які імітують своїм зовнішнім виглядом традиційні американські медіа** під назвами The New York News Daily, the Chicago Chronicle, D.C. Weekly, але натомість є російськими продуктами, із завданням поширювати російські наративи в потоці статей про культуру, політику та злочини<sup>13</sup>. У квітні 2024р. Microsoft повідомляв, що фіксує зростання активності вищезазначених сайтів<sup>14</sup>.

Оскільки довіра до російських медіа в країнах Заходу була підірвана, РФ намагається діяти під прикриттям. Вона вдається до **реєстрації нових веб-сторінок, які не повинні бути чітко афілійовані з Росією**. У лютому 2024р. французька державна служба Viginum Agency повідомила про виявлення пропагандистської мережі «Portal Combat», яка включає 193 сайти з низькою кількістю авторського матеріалу. Ключова активність мережі зосереджена довкола сайтів із назвою *pravda.(домен-країни).com*. Окрім сайтів німецькою, польською та французькою мовами у період березня/квітня 2024р., мережа *pravda* активізувала діяльність у близько 20 країнах. Переважними джерелами, на які посилаються дані медіа є російські сайти TASS, RIA, Tsargrad і т.п. А на сайті

<sup>10</sup> Tuhina Gjeraqina. Two years into EU ban, Russia's Today and Sputnik are still accessible across the EU. Radio Free Europe. Radio Liberty. URL: <https://www.rferl.org/a/russia-rt-sputnik-eu-access-bans-propaganda-ukraine-war/32803929.html>

<sup>11</sup> Костіна І. ЄС затвердив заборону ще чотирьох пропагандистських ресурсів РФ. *Європейська Правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/05/17/7186194/>

<sup>12</sup> In Europe and the South Caucasus, the Kremlin leans on energy blackmail and scare tactics. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/kremlin-info-ops-in-europe-and-the-caucasus/>

<sup>13</sup> Mayers L. Spate of the Mock New Sites With Russian Ties Pop Up in U.S. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2024/03/07/business/media/russia-us-news-sites.html>

<sup>14</sup> Microsoft finds Russian influence operations targeting U.S. election have begun. *Reuters*. URL:

<https://www.reuters.com/world/us/microsoft-finds-russian-influence-operations-targeting-us-election-have-slowly-2024-04-17/>



EUvsDisinfo саме вони є ключовими джерелами, що містять дезінформацію польською та французькою мовами<sup>15</sup>.

**Інформаційні та аналітичні агенції, власниками яких є наближені до російської влади олігархи або позасистемні елементи російської політики,** також складають інфраструктуру російської пропаганди. Компанії, афілійовані з Є. Пригожиним, проводили різноманітну підривну діяльність в Африці – як через інструментарій надання аналітичних послуг та армії тролів, так і через створення популярного контенту (н.п. фільмів)<sup>16</sup>. Після смерті керівника «Вагнер» російська державна машина намагається поставити під свій контроль створену в Африці мережу впливу, підпорядкувавши її Africa Initiative News Agency, яка має зв'язок із ГРУ та керується Артемом Курєєвим<sup>17</sup>. Подібними до неї агенціями є медіагрупа «Царьград ТВ», а також нещодавно заблоковане в ЄС ЗМІ «The Voice of Europe», приналежність до діяльності якого приписують В.Медведчуку та А.Марчевському, який підпав за це під санкції чеського уряду<sup>18</sup>.

Ще одним із медійних підходів до поширення російських наративів є **розповсюдження пропаганди під прикриттям боротьби з дезінформацією.** Прикладом даного інструменту є проведення відеомосту між мережами Sputnik в Москві – Мінську – Астані – Єревані – Ташкенті – Тбілісі на тему «Цифрові проксі-війни: як соціальні мережі маніпулюють свідомістю громадян»<sup>19</sup>.

Академічна площина поширення російських наративів стосується передусім **прокремлівських російських та іноземних інтелектуалів,** які є популярними в антизахідних колах (Олександр Дугін, Люк Мішель, Кемі Себа, Наталі Ямб)<sup>20</sup>. Сюди також можна віднести кейс того, що голова кафедри Росії Інституту міжнародних відносин Національного університету Ла Плата в Буенос-Айресі Тамара Євтушенко, викладає російську мову у Дипломатичній академії МЗС Аргентини і підтримує проросійську пропаганду<sup>21</sup>. Або ж інформаційну кампанію Russosphere, спрямовану на

<sup>15</sup> Russian disinformation network “Pravda” grew bigger in the EU, even after its uncovering. European Digital Media Observatory. URL: <https://edmo.eu/publications/russian-disinformation-network-pravda-grew-bigger-in-the-eu-even-after-its-uncovering/>

<sup>16</sup> Kucherenko A. Information-psychological operations of Russia in the “Global South”. URL: <https://analytics.intsecurity.org/en/psychological-operations-russia-global-south/>

<sup>17</sup> Mapping a surge of disinformation in Africa. *Africa Center for Strategic Studies*. URL: <https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/>

<sup>18</sup> Russian influence scandal rocks EU. *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/voice-of-europe-russia-influence-scandal-election/>

<sup>19</sup> Антиросийская пропаганда в Армении уже дала определенные плоды: Гукасян. *Sputnik Армения*. URL: <https://am.sputniknews.ru/20231121/antirossiyskaya-propaganda-v-armenii-uzhe-dala-opredelennye-plody-gukasyan-68919275.html>

<sup>20</sup> Kucherenko A. Information-psychological operations of Russia in the “Global South”. URL: <https://analytics.intsecurity.org/en/psychological-operations-russia-global-south/>

<sup>21</sup> Тамара Евтушенко: Чем сильнее в Аргентине демонизируют Россию, тем больше у нее защитников. *Украина.ру*. URL: <https://ukraina.ru/20230703/1047765301.html>

франкомовну африканську публіку, яку координував бельгієць Люк Мішель. Він також мав зв'язки із О.Дугініним та російським молодіжним рухом «Наші»<sup>22</sup>.

Москва сьогодні прагне не лише надавати стипендії іноземцям на навчання в Росії; починаючи із 2014р. вона **розвиває мережу «Російських університетів»** за кордоном. Перша така спільна установа почала діяти у Китаї, а із 2024р. у медіа з'являються повідомлення про відкриття подібного філіалу в Об'єднаних Арабських Еміратах<sup>23</sup>. Мета поширення подібних освітніх закладів видається очевидною, особливо якщо звернути увагу на дослідження Королівського Об'єднаного інституту оборонних досліджень, в якому йдеться про виділення коштів 161 Центром ГРУ РФ для виплати стипендій студентам з Балкан, Африки та інших регіонів, де зберігаються обміни з російськими навчальними закладами<sup>24</sup>.

Ключовими політичними рупорами Кремля є **російські дипломати**. Вони зазвичай відзначаються високою професійною підготовкою, досконалим володінням мовою країни перебування. Російські дипломати є частими гостями впливових медіа Латинської Америки, повідомлення з яких широко транслюють інші локальні ЗМІ. У 2023р. бразильські новинні веб-сайти опублікували 176 статей із цитуваннями російського посла Алексея Лабєцького<sup>25</sup>.

Окрім власних політичних фігур Росія не покладає зусиль у спробах сформувати **лояльне коло політиків у інших державах**. Відомим став кейс відкриття кримінального провадження правоохоронними органами Латвії проти Тетяни Жданок – євродепутатки, яку звинувачували у зв'язках із російським ФСБ, починаючи із 2004р<sup>26</sup>. У Німеччині також розпочали розслідування щодо Петера Бистрона, члена «Альтернативи для Німеччини», щодо його можливих зв'язків з РФ<sup>27</sup>. Не приховують свої симпатії до Росії такі політичні фігури як Віктор Орбан, Марі Ле Пен, Сара Вагенкнехт<sup>28</sup>.

Потужним джерелом для поширення російських наративів, зокрема на Африканському континенті, залишається група «Вагнер», яку із 2023р. РФ трансформує в

<sup>22</sup> Атанєсян Г. За Африку и Путина: обнаружена новая пророссийская и антифранцузская кампания в соцсетях. *BBC News Русская служба*. URL: <https://nv.ua/world/geopolitics/kak-rossiya-diskreditiruet-ukrainu-v-afrike-internet-proekt-russosphere-novosti-ukrainy-50301407.html>

<sup>23</sup> The Inception of the Russian University in the UAE. *Asia Education Review*. URL:

<https://www.asiaeducationreview.com/others/news/the-inception-of-the-russian-university-in-the-uae-nwid-1217.html>

<sup>24</sup> Walting J. Danylyuk O.V. Reynolds N. The Threat from Russia's Unconventional Warfare Beyond Ukraine, 2022–24. RUSI Special Report. 2024. URL: <https://static.rusi.org/SR-Russian-Unconventional-Weapons-final-web.pdf>

<sup>25</sup> In Latin America, Russia's ambassadors and state media tailor anti-Ukraine content to the local context. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/in-latin-america-russias-ambassadors-and-state-media-tailor-anti-ukraine-content-to-the-local-context/>

<sup>26</sup> Latvia Starts Criminal Case Against EU Lawmaker Suspected of Russian Espionage. *Voice of America*.

URL: <https://www.voanews.com/a/latvia-starts-criminal-case-against-eu-lawmaker-suspected-of-russian-espionage-/7530722.html>

<sup>27</sup> Russia paid Pro-Kremlin lawmakers to influence EU elections, says Belgium. *Financial Time*. URL:

<https://www.ft.com/content/8bb921fa-57b3-44aa-80d6-b35794a523db>

<sup>28</sup> After Prigozhin, Russia clamps down online. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/after-prigozhin-russia-clamps-down-online/>

**Африканський Корпус**<sup>29</sup>. Структури даної компанії, починаючи із 2017р., розгорнули в регіоні значно ширшу мережу впливу, яка не обмежилася виконанням винятково військових функцій. Вона полягає в отриманні контролю над родовищами корисних копалин, фінансуванні культурних та економічних проєктів, впливі на інформаційний простір. Надаючи підтримку окремим авторитарним лідерам Африканських держав, Росія намагається сформувати в політичних колах таких країн уявлення, що лояльність до РФ та її парамілітарних структур – єдиний спосіб залишитися при владі. А будь-які спроби співпраці із демократичними державами призведуть до нового переділу сфер впливу та нестабільності, тому втручання російських найманців у внутрішні справи країни чи прояви їхньої надмірної жорстокості сприймаються як «необхідне зло»<sup>30</sup>.

## Специфіка російської дезінформації про Україну

Російсько-українське інформаційне протистояння призводить до того, що обидві держави систематично працюють не лише над створенням свого власного іміджу, а й над формуванням сталої системи уявлень про опонента. З огляду на це можемо простежити, що **фундаментальним наративом російської пропаганди щодо нашої держави є висвітлення України як «держави, що не відбулася»**. Формування подібного сприйняття є глобальним за своїм характером. Однак для різної аудиторії воно транслюється через відмінні наративи. Таким чином, тези про те, що *«Україна є легітимною частиною російської сфери впливу»* продукуються в основному серед Західної публіки. *«Український народ – це лише частина великого російського народу»* – є наративом для аудиторій країн колишнього СРСР. *«Україна – лише маріонетка у руках Заходу (США, НАТО)»* – теза, яка працює переважно на країни Глобального Півдня; країни, що розвиваються<sup>31</sup>. Поширення даної дезінформації відзначається сталістю та повторюваністю.

Ще одним загальним наративом стає теза, що *«постачання зброї Україні штовхає світ до Третьої світової війни»*. А серед держав, які мають досвід або перебувають у стані збройного конфлікту, російська пропаганда говорить про те, що *«українська влада продає зброю, надану Заходом на чорному ринку»*.

Звернувши увагу на специфіку російських наративів у конкретних регіонах стає помітно, що дискредитація України в **країнах Глобального Півдня** будується на основі антизахідних сентиментів. Публіци представляють уявлення про те, що:

<sup>29</sup> Minde N. Russia's African Corps more than old wine in new bottle. *Institute for Security Studies*. URL: <https://issafrica.org/iss-today/russias-africa-corps-more-than-old-wine-in-a-new-bottle>

<sup>30</sup> Mohamedu K. The Wagner Group, Russia's Foreign Policy and Sub-Saharan Africa. *Geneva Centre for Security Policy*. URL: <https://dam.gcsp.ch/files/doc/geneva-paper-32-2024>

<sup>31</sup> Шеховцов А. Матрица нарративов: как понимать и расшифровывать российскую пропаганду. *Re.Russia*. URL: <https://re-russia.net/analytics/055/> <https://re-russia.net/analytics/055/>



- *Україна – інструмент, який Захід прагне використовувати, щоб ослабити Росію.*
- *Досягнення миру неможливе, бо Захід не дозволяє Україні проводити реальні мирні переговори за участі РФ.*
- *Україні надають непропорційну увагу та допомогу, хоча й в інших точках світу населення потерпає від конфліктів<sup>32</sup>.*
- *Західні країни прагнуть окупувати територію України для використання її ресурсів у своїх корисних цілях<sup>33</sup>.*
- *За російськими наративами саме «Захід, прикриваючись війною в Україні, призводить до продовольчої кризи через блокування поставок російських зернових».*

Довіру до подібних тез про війну підсилює те, що російські медіа намагаються позиціонувати себе як джерела неупередженої інформації, які є незалежними від Західних медіа та локальних ЗМІ, підконтрольних державним структурам<sup>34</sup>.

Серед населення країн, які в минулому входили до складу СРСР, антизахідна риторика доповнюється також тезами про те, що:

- *Українська влада не виражає волю українського народу, відділена від народу.*
- *Більш активно спекують на тематиці мобілізації із висловлюваннями про те, що «мобілізація відбувається примусово із застосуванням насильства над призовниками<sup>35</sup>».*
- *Війну та нестабільність в Україні спровокувала співпраця із західними державами, які тепер готові воювати до останнього українця<sup>36</sup>.*

Також на території цих держав відбувається кампанія із дискредитації західних фондів та неурядових організацій<sup>37</sup>. До речі, подібні кампанії простежуються проти української організації «Просвіта» у країнах Латинської Америки.

Навіть попри активізацію Європейського Союзу в боротьбі з дезінформацією російські спроби вплинути на умови європейців не припиняються. Тим не менш, як і підхід, так і

<sup>32</sup> Ukraine in major international online media & social media. Mrach 2024. *Brand Ukraine*.

URL: [https://brandukraine.org.ua/documents/152/Ukraine\\_in\\_Major\\_International\\_News\\_Media\\_Social\\_media\\_March\\_2024.pdf](https://brandukraine.org.ua/documents/152/Ukraine_in_Major_International_News_Media_Social_media_March_2024.pdf)

<sup>33</sup> Britain, with Zelensky's support, seeks territorial gains in the Black Sea. *EUVsDisinfo*.

<https://euvsdisinfo.eu/report/britain-with-zelenskyys-support-seeks-territorial-gains-in-the-black-sea/>

<sup>34</sup> Sleibi A. Wartime Opportunities: The Sway of Russian Disinformation on the MENA Region. *Mediterranean Yearbook. 2023: Strategic Sector. Culture&Society. 2023. P. 312-317*

<sup>35</sup> Ukraine government is forcibly sending people to the frontline as no one goes to war voluntarily anymore. *EUVsDisinfo*. URL:

<https://euvsdisinfo.eu/report/pendukraine-government-is-forcibly-sending-people-to-the-frontline-as-no-one-goes-to-war-voluntarily-anymore/>

<sup>36</sup> Ukrainians driven to slaughter like cannon fodder in US' proxy war against Russia. *EUVsDisinfo*. URL:

<https://euvsdisinfo.eu/report/ukrainians-driven-to-slaughter-like-cannon-fodder-in-us-proxy-war-against-russia/>

<sup>37</sup> Шаньгин И. Антиросийская деятельность западных неправительственных организаций в Казахстане. *Русские в Казахстане*. URL: <https://russianskz.info/politics/14288-antirossijskaja-deyatelnost-zapadnyh-nepravitelstvennyh-organizacij-v-kazahstane.html>

група наративів, направлених до **країн Європи**, є відмінною від вищезазначених. Намагаючись достукатися до західної публіки, Росія частіше діє завуальовано, а серед найбільш поширених тез можемо зустріти:

- *Україна надзвичайно корумпована держава.*
- *Санкції послаблюють економіку Європи.*
- *Найманці із країн Заходу воюють в Україні й гинуть.* При чому громадянство найманця підлаштовується під кожну конкретну країну. Для США – це американські найманці, Польщі – польські<sup>38</sup>, Франції – французькі<sup>39</sup>.

Крім того, у 2024р., який є «роком виборів у світі», саме в країнах Заходу, РФ найбільш активно намагається просувати наративи, що ті політичні сили, які виступають за припинення збройної підтримки України, – є партіями «миру», а ті які прагнуть збройно підтримувати Україну – є партіями «війни».

Аналізуючи специфіку російської дезінформації також варто виділити **найбільш масштабні пропагандистські кампанії, які можна помітити у першій половині 2024р.** Одним із перших російських ПСО у 2024р. стало поширення *історії про збитий літак Іл-76 з начебто українськими полоненими на борту*, при чому версій того, військові якої країни збили літак, існує декілька. Також провідною темою першої половини 2024р. стали спроби *дискредитації легітимності влади В.Зеленського*. Звичайно, не обійшли російські пропагандисти *Глобальний Саміт миру* – приблизно за два місяці до його проведення РФ активно наповнювала медіа, зокрема країн Глобального Півдня, тезами, які б могли скомпрометувати захід. Україні також приписували *причетність до масштабних терористичних атак та замахів на політичних лідерів (Crocus City Hall, замах на Р.Фіцо)*. Таким чином, бачимо, що РФ може вдаватися до повноцінного конструювання ПСО, або ж намагатиметься притягнути Україну до будь-яких резонансних світових подій. Тому за таких обставин необхідно бути готовим діяти на випередження. Відповіді України на подібні закиди не повинні залишати простору для створення напівтонів.

## Висновки та можливі контрзаходи

Спостерігаючи за особливостями інструментального та когнітивного вимірів російської пропаганди, можемо дійти висновку, що війна на інформаційному фронті не збавлятиме обертів. Дії РФ у різних куточках світу через явні або приховані мережі впливу показують прагнення до масштабування пропаганди. При чому використання соціальних мереж та штучного інтелекту й надалі спрощуватиме продукцію та

<sup>38</sup> The Russian Army captured a former Polish soldier fighting as a mercenary. *EUVsDisinfo*. URL:<https://euvdisinfo.eu/report/the-russian-army-captured-a-former-polish-soldier-fighting-as-a-mercenary/>

<sup>39</sup> The names of French mercenaries killed in the Kharkiv attack have been published. *EUVsDisinfo*. URL:<https://euvdisinfo.eu/report/the-names-of-french-mercenaries-killed-in-the-kharkiv-attack-have-been-published/>

поширення дезінформаційного контенту. Однак можливостями для формування мережі лояльних діячів Кремль також не буде нехтувати. Крім того, попри їхню, здавалося б, тенденційність та архаїчність Москва продовжує поширювати низку ідей, які вона просувала раніше. Протягом останніх трьох років виникають переважно нові тактичні наративи, які підкріплюють давні стратегічні. Таким чином Україні доведеться продовжувати вести асиметричну інформаційну боротьбу й надалі працювати над руйнуванням стереотипів щодо себе. За цих умов, при неможливості покладатися на значні матеріальні ресурси для поширення достовірної інформації про війну, українським органам влади доцільно звернути увагу на:

1. Формування цілісного іміджу України, тобто створення одного чіткого зрозумілого всім органам влади та населенню наративу, чим є наша держава на міжнародній арені, і підпорядкування його адресних варіацій визначеній фундаментальній основі.
2. Повномасштабна війна Росії проти України, як і низка інших конфліктів у світі, є унікальною за своєю природою, тож варто уникати в інформаційному просторі зайвих порівнянь або аналогій з іншими збройними конфліктами. Позитивний ефект подібних порівнянь складно передбачити, а от для створення маніпулятивного контенту та розколів між суспільствами вони стають хорошим ґрунтом.
3. Активізацію роботи із українцями за кордоном. До цієї групи відносимо українську діаспору, біженців та студентську спільноту, яка навчається за програмами обміну. При цьому з боку України мають бути запропоновані такі формати, які б викликали зацікавлення як в українців, так і серед їхніх іноземних друзів. Прикладом подібного можуть бути події фестивального типу, які б поєднували важливі соціальні теми (н.п. екологічну) з популярним мистецтвом, організовані спільно із закордонними партнерами.
4. Розгортання діяльності з метою посилення та збільшення впізнаваності експертів із кола закордонних українців серед локальних медіа держав їхнього перебування. Цей крок – один із способів протистояння російським мережам куплених експертів.
5. Україна має унікальний досвід відслідковування та протистояння дезінформаційним впливам із використанням як традиційного, так і популярного контенту. Знання наших експертів варто промотувати як цінний продукт для урядів інших країн, створення спільних медійних продуктів.
6. Поглиблення рівня аналізу та розуміння політики країн Глобального Півдня. Для того, щоб Україною почали цікавитися в країнах Азії, Африки, Латинської

Америци, варто спонукати зацікавленість серед українців даними державами, особливо на експертному та професійному рівнях. Цим країнам обов'язково необхідно показувати додану вартість спільних проєктів у різних сферах, а також інтерес українського суспільства і влади до загальнолюдських викликів і проблем, навіть попри війну.

© Центр міжнародної безпеки

**Авторка:**

Інна Павлюк

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

**Центр міжнародної безпеки**

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А, м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140

Е-mail: [cntr.bezpeky@gmail.com](mailto:cntr.bezpeky@gmail.com)

<https://intsecurity.org/>

